

УКРАЇНА

ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКООПСПІЛКА
Новомосковський кооперативний коледж економіки та права ім. С.В.Литвиненка
Дніпропетровської облспоживспілки

Розглянуто та схвалено на засіданні циклової комісії
комерційних та економічних дисциплін
Протокол № 1 від «31» серпня 2018р.
Голова циклової комісії _____ Н.І.Пластун

Спеціальності: 081 Право, 071 Облік і оподаткування, 076 Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність, 241 Готельно-ресторанна справа Курс I
Дисципліна «ІНФОРМАТИКА»

Лекція 4

Лекція-презентація Тема: Системи керування базами даних

Навчальна мета: ознайомитися з поняттями база даних, системи керування базами даних, з'ясувати що таке реляційні бази даних та їх об'єкти, які зв'язки використовуються в базах даних.

Виховна мета: формувати пізнавальний інтерес студентів та показати значення теми для подальшого вивчення дисципліни, підвищувати інформаційну культуру.

Розвивальна мета: спонукати до пізнавальної, творчої діяльності; розвивати самостійність та творче мислення.

Методична мета: використання інтерактивних методів навчання при викладанні дисципліни «Інформатика».

План

1. Поняття бази даних і системи керування базами даних.
2. Реляційні бази даних, їхні об'єкти.
3. Зв'язки між записами і таблицями. Визначення типу зв'язку.

Технічні засоби навчання:

- інтерактивна дошка, мультимедійний проектор, ноутбук.

Наочність:

Презентація: «Системи керування базами даних».

Міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечувані: Математика

Забезпечуючи: Інформатика та комп'ютерна техніка

Література

Базова

1. *Інформатика 10 клас.:* Й.Я. Ривкінд, Т.І.Лисенко, Л.А.Черникова, В.В. Шакотько – К.: «Генеза », 2018 с. 75-86

1. Поняття бази даних і систем керування базами даних, їх призначення

Ще 40 років тому вважалося, що обсяг інформації, яка опрацьована людством, подвоюється кожні 10 років. Разом із тим, за оцінками фахівців, 90% інформації, яка існувала в 2019 році, було створено за попередні 3 роки.

Зрозуміло, що ефективно працювати з величезним обсягом інформації можна лише за умови налагодженого доступу до неї.

База даних — систематизоване сховище інформації з певної предметної області, до якого можуть мати доступ багато прикладних програм.

Базою даних (БД) можна вважати журнал обліку успішності, архіви, бухгалтерські документи, Укази Президента України, відомості про наявність ліків в аптеці та їх ціни, реєстраційні дані власників автомобілів, відомості про наявність квитків на потяг, відомості про вступників до навчальних закладів України тощо.

Сьогодні життя складно уявити без **електронних БД** — файлів (сукупностей файлів) спеціального формату, які містять структуровані дані, призначені для зберігання, накопичення, опрацювання та використання за допомогою комп'ютера.

Бази даних класифікують за різними ознаками. Ознайомимося з розподілом БД за **структурою впорядкування даних**:

- **Ієрархічна** - це модель даних, де використовується уявлення бази даних у вигляді дерева (ієрархічної) структури, що складається з об'єктів (даних) різних рівнів.
- **Об'єктно-орієнтована** є системою керування базами даних, в яких інформація представлена у вигляді об'єктів, використовується в об'єктно-орієнтованому програмуванні.
- **Реляційна** – сукупність зв'язаних таблиць, що містять дані про об'єкти певного виду.
- **Мережева** - це сукупність об'єктів різного рівня, де кожен об'єкт може бути зв'язаний з іншими.

Розглянемо більш детально кожну з цих моделей.

Ієрархічна база даних

Ієрархічна БД – це набір даних у вигляді багаторівневої структури.

До основних понять ієрархічної структури належать **вузол** (це сукупність властивостей даних, що описують деякий об'єкт), **рівень** (визначає ступінь підпорядкованості вузлів), **зв'язок** (визначає взаємозалежність двох вузлів).

Вузли утворюють ієрархію: є тільки один вузол, не підпорядкований жодному іншому вузлу, він знаходиться на **нульовому (верхньому)** рівні (рисунок 1). Кожен вузол на нижчому рівні має зв'язок тільки з одним вузлом вищого рівня.

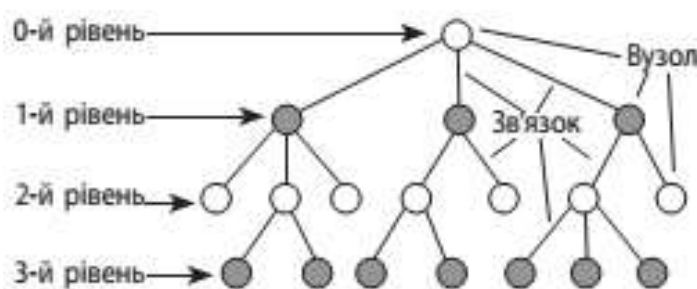

Рисунок 1 – Ієрархічна база даних

За поданою на рисунку 1 ієрархією розпорядження директора (0-й рівень) надходять його заступникам (1-й рівень), від них — викладачам (2-й рівень), які доводять їх до студентів (3-й рівень).

За ієрархічною моделлю функціонує файлова система комп'ютера (рисунок 2), створюється генеалогічне (родинне) дерево (рисунок 3), побудовано адміністративно-територіальний устрій більшості країн.

Рисунок 2 – Кореневий каталог

Рисунок 3 – Родинне дерево

Об'єктно-орієнтована база даних

Об'єктно-орієнтована є системою керування базами даних, в яких інформація представлена у вигляді об'єктів, використовується в об'єктно-орієнтованому програмуванні.

Дані в БД зберігаються як абстрактні об'єкти, наділені певними властивостями та можливостями (методами) взаємодіяти з іншими об'єктами (рисунок 4). У таких БД зручно встановлювати складні взаємозв'язки між об'єктами.

Рисунок 4 - Об'єктно-орієнтована база даних

Реляційна база даних

Реляційна БД являє собою сукупність зв'язаних таблиць, що містять дані про об'єкти певного виду (рисунок 5). На сьогодні є найбільш поширеними.

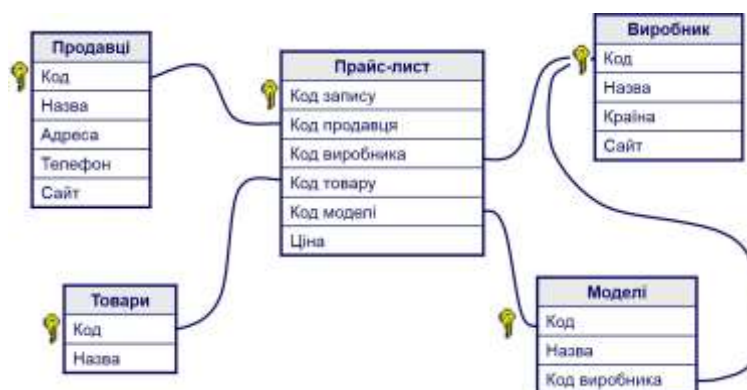

Рисунок 5 – Реляційна база даних

Мережева база даних

Мережева БД – це набір вузлів, в яких кожен може бути зв'язаний з кожним.

В мережевій БД можливий довільний зв'язок між вузлами сусідніх рівнів, тобто вузол нижчого рівня може мати зв'язок з декількома елементами вищого рівня.

Дані про клієнтів банків можуть зберігатися в БД різних банків і бути пов'язаними між собою (рисунок 6).

Рисунок 6 – Мережева база даних

Системи керування базами даних

Для роботи з БД використовують системи керування базами даних (СКБД).

Система керування базами даних — це спеціальна програма, призначена для створення і опрацювання файлів баз даних.

СКБД дозволяють ефективно працювати з БД, які через великий обсяг майже неможливо опрацювати «вручну».

Функції СКБД:

- Зберігання даних
- Опрацювання даних
- Управління даними

До популярних СКБД належать MySQL, Microsoft Access, dBase, FoxPro тощо.

2. Реляційні бази даних, їхні об'єкти

Найбільш розповсюдженою БД є **реляційна** модель даних.

Реляційна структура БД - це структура, в якій дані організовані в формі двомірної таблиці по колонках і рядках. В теорії множин таблиці відповідає термін відношення (relation), який і дав назву даному типу структури.

Таблиця – це основа БД, де зберігаються дані про об'єкти. Таблиця складається з рядків і стовпців, де стовпці – це **поля** (Fields), а рядки - це **записи** (Record) (рисунок 7)

		Поля						
Митач		№ з/п	Прізвище	Ім'я	По батькові	Стать	Адреса	День народження
З а п и с и	*	1	Іванов	Андрій	Максимович	ч	вул. Маяковського, 15, кв. 12	12.12.2002
	*	2	Петров	Максим	Сергійович	ч	вул. Космічна, 22, кв. 18	01.03.2003
	*	3	Сидоров	Сергій	Петрович	ч	вул. Бальзака, 1, кв. 217	02.05.2002
	*	4	Бабич	Вікторія	Ярославівна	ж	вул. Драйзера, 36а, кв. 123	28.02.2003
	*	5	Краснов	Андрій	Миколайович	ч	вул. Бальзака, 4, кв. 19	01.11.2002
	*	6	Бондарчук	Іван	Олександрович	ч	вул. Драйзера, 23б, кв. 1	05.11.2003
	*	7	Лещенко	Вікторія	Олександрівна	ж	вул. Лесі Українки, 3б, кв. 29	08.12.2003
	*	8	Мамич	Оксана	Михайлівна	ж	вул. Сумська, 112, кв. 20	15.08.2002
	*	9	Процько	Ірина	Миколаївна	ж	вул. Маяковського, 15, кв. 3	03.04.2003

Рисунок 7 – Структура таблиці

Поле реляційної БД містить дані одного типу, а записи складають інформацію про певний об'єкт. Поля й зв'язки між таблицями утворюють структуру БД.

Об'єкти реляційної бази даних

Прикладом простої в опануванні СКБД є Microsoft Office Access. СКБД Microsoft Access – це програма для роботи з реляційною базою даних.

Вона працює з об'єктами, які зберігаються в одному файлі з розширенням: (.mdb) – для версії 2003, (.accdb) – для версії 2007 та вище.

Об'єктами є таблиці, запити, форми, звіти, макроси, модулі (*опорний конспект*).

Об'єкт	Опис
Таблиця	Містить дані у вигляді двомірної таблиці. Таблиці – основа БД, від них залежать всі інші об'єкти
Запит	Вибирає дані з таблиці на основі заданої умови
Форма	Вибирає дані з таблиці або запиту на підставі описаного користувачем формату. Форми дозволяють переглядати, редагувати і друкувати дані. У формі можна відображати дані, взяті з декількох таблиць або запитів
Звіт	Вибирає дані з таблиці або запиту на підставі описаного користувачем формату, дозволяють переглядати і друкувати дані.
Макрос	Автоматизує стандартні дії
Модуль	Автоматизує складні операції, які не можна описати макросами

Способи створення основних об'єктів БД

1. Ручні (розробка об'єктів в режимі Конструктора);
2. Автоматизовані (розробка за допомогою програм-майстрів);

При розробці таблиць і запитів краще використовувати ручні способи - працювати в режимі Конструктора.

При розробці форм, звітів краще користуватися автоматизованими способами, наданими майстрами.

3. Ключі й зовнішні ключі. Зв'язки між записами і таблицями

При створенні таблиці БД виникає необхідність однозначно ідентифікувати кожний запис, щоб уникнути спотворення або невідповідності даних в конкретному запису. Саме для цього визначається ключове поле.

Ключове поле (ключ) — одне поле або декілька полів, що однозначно визначають (ідентифікують) запис.

Первинний ключ. Таблиця може мати лише один первинний ключ. Первинний ключ складається з одного або кількох полів, які унікально ідентифікують кожен запис, що зберігається в таблиці.

Зовнішній ключ містить значення, які відповідають значенням первинного ключа іншої таблиці.

В таблиці не може бути двох записів з однаковими значеннями ключа. У таблиці може бути кілька ключів.

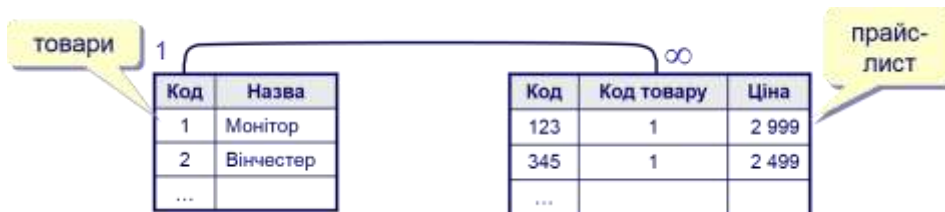
Зазвичай будь-яка БД містить значну кількість таблиць. Іноді необхідно прив'язати дані записів однієї таблиці до записів іншої таблиці. В цьому випадку доцільно встановити зв'язки між таблицями, які можуть бути різного типу.

3. Зв'язки між таблицями

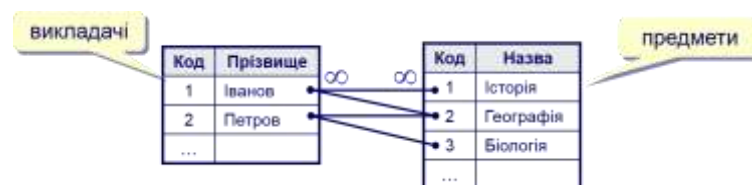
Один до одного («1-1») – одному запису в першій таблиці відповідає тільки один запис в другій таблиці.

Один до багатьох («1-∞») – одному запису в першій таблиці відповідає декілька записів в другій.

Багато до багатьох («∞ - ∞») – одному запису в першій таблиці відповідає декілька записів в другій, і навпаки.

Більш детально з можливостями зв'язування таблиць Ви ознайомитися на старших курсах при поглибленому вивченні комп'ютерних дисциплін.